

les alqueries pèdia

Fitxa per lesalqueriespèdia / Museu de memòria oral

Nom/cognom	Vicente Nebot Melchor, <i>el Salao</i>. Amb Emilia Bayo i Batiste Balaguer.
Data de naixement	Diumenge 27 d'octubre de 1929
Títol	<i>Vicent Nebot, "el Salao". El Pany de Rússia, el Motor del Niño</i>
Categories	Aigua, home, agricultura, etnologia, festes, guerra, postguerra, treball, urbanisme
Data i lloc de l'entrevista	Divendres 14 de juliol de 2023, a ca l'entrevistat
Equip entrevistador	Etnopèdia (Nelo Vilar, Laura Yustas)
Data de publicació en les Alqueriespèdia	Dijous 3 d'agost de 2023
Enllaç	https://youtu.be/OzC7cw46MjE
Extracte	https://youtu.be/4Lq-7HKXO6U

Vam passar un matí molt a gust amb **Vicent Nebot Melchor, *el Salao***, la seua dona, **Emilia Bayo Bayo**, i **Batiste Balaguer**, que va fer el contacte i ens va tirar una maneta. Amb **Vicent** vam parlar, entre moltes altres coses que ara voreu, de la seua història de vida, de les particularitats de l'anomenat "**Pany de Rússia**", i també de la **Societat de Regs del Pou del Niño Perdido**, del que encara és president, tot i que és un pou en desús des de fa dècades. El pou del Niño Perdido regava l'Horta de les Alqueries en els temps en què els alcriers s'havien de sembrar per a subsistir, i va tindre moments de glòria en els anys 50 del segle passat; és un pou històric per al que els socis busquen un tancament digne.

Agraïm la franquesa i la generositat de la conversa de **Vicent Nebot, "el Salao"**, i tota la documentació que ens va deixar per fer-nos una idea de la història d'este pou tan particular, que mostrarem pròximament.

Sinopsi:

Vicent Nebot Melchor dóna testimoni de la seua infància, el temps de guerra, el treball, i també de la vida al "**Pany de Rússia**", que té una història particular, i de la **Societat de Regs del Pou del Niño Perdido**.

Transcripció:

CONTINGUT

Treball, infància, guerra	2
El Pany de Rússia	5
El ball	9
Els xiquets i les maleSES.....	10
L'aigua	10
El Motor del Niño	13

Treball, infància, guerra

Vicente Nebot.- Encara quedem... sis quintos quedem.

Batiste Balaguer.- Antonio Marco tamé és de la teua quinta.

Vicente Nebot.- Quedem sis. Sis, quedem. [Ramón el Cabo](#); u que viu ací al carrer que li diuen *el Negre, Bou*; Mingarro; [Antonio Marco](#) i Roberto *Llesquetes*.

Batiste Balaguer.- Ui, l'home de Paquita, de l'espardenyeria.

El que està millor es vostè.

Vicente Nebot.- Bueno, u dels millors... de vista sí. De vista sóc el millor.

Jo no li faria a vostè els noranta anys, eh?

No. Però no veig res. I de caminar, d'ací a allà me sofoque ja. Les cames me pesen molt. Tinc quatre operacions tamé als genolls. I això tamé influïx.

Clar. Vostè en què ha treballat? De llauraor tota la vida?

Uf! Bueno, jo he fet coranta oficis. Vaig escomençar cavant hort; als vint-i-dos anys vaig tindre la ocasió de ficar-me a... podaor, me van ensenyar a podar. En estiu anava a podar i en hivern... después me vaig casar i vaig comprar un camió. Un camionet. I vam estar huit anys amb el camionet, carregant caixes...

A la prega.

A la prega, però a la prega, que entonces era a base de meneo. Caixes al port n'hauré baixat... no sé les que hauré baixat.

Caixes de fusta, que pesaven més que les d'ara.

He fet de tot.

Tot faenes pesaes, ahí no n'hi havia cap graciosa. Cavar hort o merejar caixons, pues pa desllomar-se u.

Emilia Bayo.- Hem treballat com a pillos.

Batiste Balaguer.- Antes se tratava d'això: treballar, treballar i treballar.

Emilia.- Quan u és jove no dóna pena res.

Però va acumulant-se. Va sumant, va sumant.

Vicente Nebot.- Sí, sí.

Bueno, vostè és Vicente Nebot què més?

Melchor.

I l'any de naixement mos lo pot dir?

L'any de naixement? Sí, l'any 29. El [diumenge] dia 27 d'octubre de l'any 29.

Els seus pares eren d'ací de les Alqueries?

Sí, sí.

I a on vivien? També seria vivienda per ahí en alguna alquerieta.

Mon pare vivia ahí a la Torre que diuen. [A *Batiste*] Tu saps la Torre a on està, no? Per això li dien "el Salao de la Torre", a mon pare li dien "el Salao de la Torre". Perquè era molt templat i vivia a la Torre, allí al costat de la Torre. I a mi pues han seguit dient-m'ho.

Batiste.- I al teu fill.

Vicent.- Al meu fill ja casi no.

Batiste.- Al teu fill les meues filles, que són del temps del teu fill o un poc més jovenetes, li diuen "Vicent el Salao".

Vicent.- Sí, però ja no... són els de la edat del meu fill, els demés ja no, perquè el meu fill ha estat... fés-te cómpter que estudiant tota la vida. Primer en els salesians, no estava ací, después en València...

I vostè a on anava a escola? Des d'ahí a on anava a escola?

Ui! Jo vaig alcomençar a anar a escola ací dalt a la plaça; a on estan els vells, dalt.

Això ja estava, ja era escola?

Sí. En después com vivia d'ahí d'este carrer pac allà van fer unes escoles allà a la palmera i vam anar allà. "Barrio del Horno" que dien, allà, i Lloreta ací. Vaig anar allí. Però a tot això jo tenia sis o set anys.

Si va nàixer el 29, això seria antes de guerra.

El any 36 és quan mosatros ja vam pegar a fugir tamé. Tenia jo set anys. A peu d'ací a Alzira.

A Alzira? Alzira està molt llunt, eh?

Pues d'ací a Alzira a peu, tota una nit, tot un dia i a l'atre dia. Amb set anys. Mon pare me portava al braç, de la mà, i jo anava dormint per damunt de l'acera. Perquè entonces la carretera no estava igual: n'hi havien bordillos, no sé si vos enrecordareu que n'hi havien bordillos. N'hi havia això, la carretera i bordillos. I entonces mon pare me portava per allí, però jo anava dormint. En Vilavella va vindre la Pava. Mos toca retiramos entre Vilavella i la Vall, [5 min.] i tira tres o quatre...

Van ametrallar?

Sí. I allí tots arrupidets. Ja era de nit. Tacatacatat. I bengales, unes bengales amb llum, que se veia tot. Vam fer cap a la iglésia de la Vall. Allò estava ple de gent aixina. Gent militar ja n'hi havia tamé. Con que s'arrima u, no sé si era sargento, perquè entonces jo no me'n recorde si era sargento o era teniente o què era. U dels que manava. "¿Que ustedes dónde van? — Nosotros vamos a Alzira. — Salgan ustedes a la calle". Passa un camió, el fa parar: "¿usted dónde va? — A Valencia. — Suba a éstos hasta Valencia". No volia. No, però va insistir i va i mos pugen. Però només va arribar a Xilxes el cabron va i mos tira en terra, i a peu ahí endavant. Sí, hasta Alzira. I allí vam passar la guerra i después de la guerra pues ja vam vindre. I ja después a fer recapte, a fer brossa pa'ls animals i als catorze anys a l'almacén. Mira els estudis que tinc jo.

Batiste.- De fuster.

Vicent.- De fuster.

Batiste.- Què anaves, de fuster, a la fusteria?

Vicent.- Sí, sí, sí.

I en Alzira tenien família?

Sí, en Alzira és que quan jo vaig nèixer els meus pares ja havien anat antes de tindre'm a mi a treballar a la primera temporà, que entonces s'estilava anar a la primera temporà. I mon pare era embalaor. Embalaor de caixes, no sé si ho heu vist o no. I el volien molt. Claro, quan va passar tot això pues mo'n vam anar a l'almacén, i l'amo pues enseguideta pues... perquè tenia un edifici molt gran, pues "pugeu dalt i amb caixes buides vos feu llit". No h'hi havia més. I pallarofes de... i amb pallarofes de panís allí dormíem. I allí vam estar, i mon pare com ja el coneixien pues vam estar tot l'hivern allí, en después la gent del poble el coneixia, el llogaven, i hasta que es va acabar la guerra, i quan va acabar la guerra mo'n vam vindre.

Entonces vostè va ser u dels que van fer la comunió después de guerra que ja eren uns matxutxos.

Sí, sí, sí.

Batiste.- Quan se va acabar la guerra ells tenien deu anys.

Vicent.- En después encà van tardar... no sé lo que van tardar, perquè van tratar d'ensenyar-mos la doctrina, però quatre dies, mos van ensenyar quatre cosetes i au.

Batiste.- Tenien... home, entonces jo... entonces la comunió la preniem... jo la vaig pendre als nou anys. O siga que entonces no la preniem prompte, la preniem ja... Si ells ne tenien deu quan se va acabar la guerra...

Vicent.- Deu o onze, sí.

Batiste.- ...que és quan jo vaig nèixer.

Vicent.- Quina història!

Mal mos, la guerra. I después tornar ací... ací fam no se'n passava, com hi havia terra...?

El que tenia terra no passava fam, però sí que va haver gent que va patir fam. Damunt vam vindre de la guerra a casa i quan vam vindre a casa estava la casa ocupà. Tampoc no volien anar-se'n, se'n van anar pel *Bassero*, que va anar m'auelo —m'auelo és família del *Bassero* encara— i li va dir: "Manolo, ahí en ma casa n'hi han gent de Nules —que eren de Nules— i no volen anar-se'n".

Batiste.- En casa m'auela quan van tornar tamé n'hi havien uns nuleros.

Vicent.- Sí, n'hi havien molts, ací.

Batiste.- Tenia la casa plena de pàmpols i ho tenien tot fet un asco.

Vicent.- N'hi havien molts de Nules, ací. I total que això. Mare meua...!

I molt d'estraperlo en aquell temps.

Pues mira, tamé vaig anar a l'estraperlo, tamé. En bicicleta. I al coll. No portàvem ni portamaletes, pa evitar... al coll. Anàem per Moró [25 km aprox.], Lluçena [40 km aprox.]...

Batiste.- I què baixàveu de per allí?

Vicent.- Farina. Farina, cigrons tamé, cigrons. Menjar.

Batiste.- La que se dedicava a l'estraperlo era la mare de Paco i Delfineta, la tia Delfina *la Coetera*.

Vicent.- I el que més estraperlo feia de les Alqueries **[10 min.]** era el tio *Tomaco* i la *Totxa*. La *Totxa*, el fill anava per oli per ahí dalt.

Jo sóc d'Artana, i l'estraperlo de l'oli d'Artana, mare meua!

Vicent.- Sí.

Batiste.- Entonces, en aquells anys Emilia encara estava en Alcalà de la Selva. Encara no havien baixat a les Alqueries. Ja estàveu a punt, ja estàveu a punt de baixar, ja. Vau baixar en la gelà-gelà o l'any següent. Tu tenies deu anys... no, tu en tenies lo menos catorze o quinze de anys...

Vicent.- Tretze o catorze en tenia, sí.

Emilia.- Va ser l'últim any que vaig anar a escola. Ja no vaig anar més perquè ací era que anara a l'almacén. Però Bueno, guanyàvem dinés perquè era molt llarga la temporà... i era seguir tot a tall.

Vicent.- Ara sí que és curteta. Entonces entràvem a últims d'octubre i al mes d'abril d'estar allí s'apolillaven a vegaes dalt de l'abre. Sí, jo... home, no sé si Balaguer ho coneixerà, però jo he anat a l'almacén molts anys i entrar taronges apolillaes. Durava molt la temporà, durava...

Batiste.- Era una varietat... era la Comuna...

Vicent.- No, era la Berna, la última la Berna, que se criava en la Vilavella.

Batiste.- Que durava a muntó, tenia la pell molt forta.

Vicent.- Era més tardia.

Batiste.- Entonces estava la Berna, la Blanca, la Doblefina i la Mandarina del Terreno.

Sí, molta varietat. Ja han desaparegut totes.

Vicent.- Sí.

Batiste.- No, la Doblefina encara hi ha una finca ahí dalt pujant al Secà, baix del de Catret hi ha una finca que hi hauran trenta o coranta fanecaes tot de Doblefí. Sanguinelli. Pues ahí estan. Pujant amunt pel Camí Artana, antes d'arribar a la Progressiva...

Vicent.- Un poquet més tardeta tamé que la Comuna.

Batiste.- Hi ha una finca que es molt gran i és de Sanguinelli. Antes díem Doblefina. O Rogeta.

Vicent.- Sí, segons, és que hi havia Sanguina i Sanguinelli. Hi havia Sanguina i Sanguinelli, però és que una era més roja que l'atra. Tenia més color.

El Pany de Rússia

Batiste.- Bueno, i quan von vau anar a viure al Pany de Rússia? Perquè ahí, quan la teua germana era de la meua penya vivíeu al Pany de Rússia.

Vicent.- Sí, ahí al Pany de Rússia... díem el Pany de Rússia perquè érem tots d'esquerres i els catòlics van traure...

Batiste.- Que no anàveu a missa, dien.

Vicent.- No anàvem, no. El any que vaig nàixer jo. El any que vaig nàixer jo, que mosatros vivíem baix de la via, a les eretes de *Burdeus* que dien, que no eren de *Burdeus*, que eren de m'auela. Es veu que m'auelo ja estava obrant i quan jo vaig nàixer vam passar ahí al carrer este d'ací.

Batiste.- Jo me'n recorde que a la teua germana anàvem allí, anàvem a buscar-la.

Vicent.- Sí, pues això, l'any 29.

Batiste.- Vivia... I tat que cara amunt només estava la casa del *Parret*? Cara avall totes, tot el pany.

Vicent.- No, n'hi havien més. Estava... la del *Parret* estaven en obres, en guerra. La del *Parret*, la primera. La segon vivia el tio *Quico la Barrera*, que va ser alcalde d'ací; ixe tamé vivia. En después estava la del tio *Catxor* i la del germà. I ja no n'hi havien més. I dalt tamé n'hi havien poquetes. Dalt estava el tio *Cantó*, el tio *Rafel*, estava el tio *Coeter*, el *Vaquer*, m'auelo, i d'ahí pac allà ja només hi havien dos cases.

Batiste.- Açò que està parlant jo encara no havia vingut a este món. Clar, jo te parle dels anys 50... 60. És quan jo m'arrecorde, m'arrecorde que estava la casa del *Parret*, estava la casa de *Catxor*, i después cara amunt ja no n'hi havia atra. **[15 min.]** Después cara pac allà ja estava la que vivia *Pepe Rius*, vivien les...

Vicent.- Les *Perigalles*.

Batiste.- Vivia *Vixen*...

Vicent.- *Vixen* va ser después tamé. Antes de *Vixen* va viure la tia *Vergínia la Cuetera*.

Batiste.- Muy bien. La mare de Batiste.

Vicent.- Batiste *el Cueter*. Mon pare tamé ve de la família dels cueters.

Família dels coeters actuals, que encara treballen...

Vicent.- Sí, queda la filla. La filla queda.

Batistes.- Eres família encara de la *Pirotècnia Martí*?

Vicent.- Sí, home, mon pare és Martí.

Batiste.- Nebot Martí, ton pare. *Reyes Martí* és la que està ara al front de les mascletaes. Ixa era coetera. Era no, és coetera.

Vicent.- És. Son pare va morir farà un parell d'anys.

Batiste.- Es va casar amb *la Perica*. Què templà era, *Carmen la Perica*! Era molt templà.

Vicent.- Era guapa.

Batiste.- Germana de... com li dien, *Salomé*?

Vicent.- *Salomé*.

Batiste.- La dona d'*Enrique l'Oli*.

Vicent.- [Sobre *Batiste*] Té molt de cuento [risses].

És xarraire, és xarraire, sí.

Bueno, mos ha fet curiositat —no hem parlat mai d'açò, a vore si vostè mos pot dir algo—, el Pany de Rússia per exemple, estes zones que eren més d'esquerres, después de guerra què va passar amb tota esta gent? Mut i avant, simplement, no?

Vicent.- Quan, después de guerra?

Después de la guerra tota esta gent, mut i avant, no?

Sí, claro.

Però ací no va haver especial repressió ni...

Sí, sí. Va haver qui después de mort li van donar com a que estava viu i estava en casa. Hi havia que l'havien mort hui i despús demà li envien açò a la dona que ja estava en casa. Sí, ne van matar uns quants. No molts, però ne van matar... Claro, és que tot porta lo seu, si u alcomença

a fer-li mal a ixé, l'atre després va aixina, i el fill de l'atre aixina, i l'atre quan torna i se canvia la tortilla... I això passa. Ací en guerra ne deguen de matar... en guerra, la part roja digam, ne deguen de matar, als fascistes, als catòlics digam, ne deguen de matar a lo millor dos o tres. Dos o tres. Però és que després ne van matar lo menos vint. I tancar-ne en van tancar lo menos coranta. Lo que passa que molts els van assoltar, perquè ja se van enterar els que... perquè va haver moltes enquestes ací. I a més hi havia gent que era borda, perquè passàvem pel carrer i al millor estàveu tu i tu ahí parlant i jo anava amb este avall i li dia "quina olor de cera!". "Quina olor de cera!".

Batiste.- Que anaven a missa.

Vicent.- Claro, això és pa ofendre. Claro, ixé després estava ressentit, i quan es va girar la tortilla diu "ara la cera te la donarem mosatros". Sí que en van haver, sí.

Batiste.- Sí que es va repartir palo, sí.

Vicent.- Però és que de no res s'agarraven i te portaven a la presó. Després a lo millor a l'endemà t'havien assoltat. Perquè sabien que no, que era mentira tot lo que havien contat. Però mentres t'havien agarrat, i el susto no te'l lleva ningú.

Batiste.- I jo me'n recorde que anàvem al porrat del bàrrio de Rússia. Anàvem al porrat del carrer de Rússia. Però en un principi no sabies això de Rússia a què venia. Però en després ja te vas enterant que dien el Pany de Rússia perquè la gent d'ixé carrer no anaven a missa.

Vicent.- Claro, "eren tots comunistes". No eren comunistes, lo que no anaven era a missa. Que mosatros vivíem allí: ni m'auelo s'ha ficat mai en res, ni mon pare tampoc, ni els meus tios tampoc, [20 min.] i com mosatros la majoria.

Sí, sí: treballadors i avant.

Vicent.- Però és que la majoria eren gent que no anaven a missa, la veritat. I els catòlics van traure "el bàrrio de Rússia". Després mosatros díem el bàrrio de Rússia —perquè jo he viscut allí hasta que me vaig casar—, i "eh, no digueu això. —Home, ara no voleu que ho diguem? Ho díeu vosatros antes, ara mosatros no podem dir-ho?". I van ficar el carrer del Niño Perdido.

Batiste.- Ara han ficat el carrer més important del poble, la Mare de Déu del Niño Perdido.

Vicent.- Sí, sí [risses].

Batiste.- Sí, però jo me'n recorde que el porrat del carrer de Rússia era l'últim de l'any.

Vicent.- Sí, el últim i el més potent.

Quan se feia això, quan?

Batiste.- Al mes d'octubre. Quan feien les festes del poble. I ballàvem davant de la vostra casa. Davant de ta casa, entre ta casa i casa *Catxor*, ahí es muntava l'orquestra i...

Vicent.- A menjar faves i tramussos.

Batiste.- I allí ballaen.

I dixaen ballar? Perquè ballar tampoc dixaen molt, eh?

Vicent.- Sí, no dixaen molt però ballàem.

Batiste.- Ells als que podien manejar... els que eren d'Acció Catòlica, ixos no podien anar al ball, perquè era pecat.

Vicent.- Ixos no anaven. I ara després els que anaven eren ells, i els atres no.

Batiste.- En estiu, en temps d'anar a la mar, les dones no podien anar a la mar, i si anaven havien d'anar amb mànega llarga. Pa entrar en missa si anaven amb mànega curta...

Emilia.- I la mantellina.

Batiste.- ...els ficaven uns manguitos. Pa entrar en missa els ficaven manguitos. I la mantilla...

Vicent.- Sí, molts no anaven a missa... bueno, primer anaven a missa i com els que anaven tots els dies quan entraves se quedaven mirant aixina... fent un despreci, la gent se donava cómpter: "pues ara no anem de cap manera". A mi me va passar això, después de la dotrina i tot això a mi em va passar aixina. Entraves i és que te feien aixina...

Batiste.- Sí, te miraven de reüll.

Vicent.- ...volent dir: mmmmmmm... I u se dona cómpter, diu: "aneu a fer la mà". A mi al cap i al fi no és que ho critique, però a mi no me diu res. Jo... el que vullga anar que vaja i el que no que no vaja. Jo he segut amic de dos capellans, més de mi que de ninguna beata. Perquè les beates anaven a tocar-li el pardal i jo no he anat mai a dir-li res. I quan me veia a mi, a vegades estava parlant amb les beates i se'n venia: "eh, Vicent". I juàvem al dòmino junts, tamé. Juàem, o siga que jo no he tingut res contra els capellans.

Batiste.- Què parles, de mossèn Juanito?

Vicent.- Sí.

Batiste.- Però és que mossèn Juanito era un capellà...

Vicent.- Era un capellà!

Batiste.- Un capellà atípic.

Vicent.- Mossén Juan era una persona... haurà fet lo que ha fet, perquè tamé ha fet lo que ha fet, però ha beneficiat al poble moltíssim. Jo ja dic, jo a missa no vaig, però amic meu molt amic. La última vegà que el vaig vore va ser al cementeri, i estava parlant amb dos o tres beates, i se les dixa a aquelles beates i se'n ve a saludar-me a mi i a la meua dona. I dic... Ells no són tontos... I jo vaig tindre una agarrà amb ell, una agarrà bona: quan va nàixer el meu fill vaig anar a parlar amb ell pa fer el bateig, que ixé dia n'hi havien tres batejos. Tres. I els atres eren -els atres dos- de gent catòlica. Jo ja havia parlat tamé amb ell, diu: "sí, ne tinc tres pa tal dia, tal i qual". Ve tal dia, mos presentem ahí a la iglésia i la iglésia estava tancà. Sí. Toque ahí a sa mare: "està mossèn Juan? —Mossén Juan està fora. —Fora a on? —Se n'ha anat este matí amb Fulano, Sotana i no sé cuántos. —Dic: home, pues si té tres batejos, la meua filla, la filla de Molés -Vicente Molés- i el fill de Carlos Marco. —Pues ell no està". Li vaig armar un escándalo, jo a sa mare. Li vaig dir: "diga-li al seu fill que ni és home ni és res". Això li vaig dir, i me'n vaig anar calent. **[25 min.]** Me va tocar anar als salesians -que ja te dic... els capellans no perquè no me donen pena, però no....- . Als salesians a buscar un capellà. I va fer ell els batejos. A l'endemà no, a l'atre mos encontrem per l'acera i com d'ací al carrer: "Vicent, perdona'm. Vicent, perdona'm! Vicent, perdona'm! - Dic: ja està perdonat". I lo primer que li dic: "Sa mare li ha dit lo que li vaig dir jo? -Diu: sí, m'ha dit que m'has maltractat!" [risses]. Jo dic: "home, mos va dixer empantanats a tots, a la boda i a tots".

Batiste.- Li se degué olvidar.

Vicent.- Ai, home, clar. Però vull dir jo que... Aixina i tot, después vam ser amics, i bé. Però amb els atres no he tingut molta relació, no... no m'han caigut bé i avant. No és que els vulga mal, perquè no els vull mal, però no... Ademés jo ja m'he fet major i tampoc ja no ixes per ahí i ja no és lo mateix.

Jo volia preguntar-li encara per això del porrat del Pany de Rússia. Com era això? Era una festa de carrer. Del pany.

Emilia.- Sí, tocava la música i la gent pues ballava i s'ho passava bé.

Vicent.- Sí, i damunt van fer... el primer any que es van fer carrosses ací les van fer ahí tamé. Van fer dos o tres carrosses, per cert que per dalt tinc jo dos o tres fotografies. Era joenet, jo. Van fer carrosses, van fer un passacalle... Fes-te cómpter que era mitja festa de les Alqueries. I gent anava... Bueno! I després per la nit feien ball, i la gent del bàrrio, els que vivien, pues ja havien preparat faves, cacaus, de totes les cosetes d'ixes. I vi. Entonces cervesa se'n bevia poca.

Batiste.- Cacaus i tramussos. I a beure amb el barral.

Vicent.- Sí, a beure vi.

Però ací els que feien el ball eren els del Cicliste, no?

Batiste.- No, no, el ball el feien el veïns.

Vicent.- Després sí, sí.

Batiste.- Després anaven a ballar al Cicliste.

Pues en l'expedient de Segregació de l'any 50, l'alcalde de Vila-real se queixava de que açò no era poble i de que les associacions que hi havien feien balls i feien coses que eren immorals entonces.

Batiste.- I ells venien a ballar ací. O siga, ells parlaven que ací fèiem bou i ballàem, i ells no ho feien perquè fer bous era de poble i ballar era pecat. I els vilarrealeros venien a ballar ací. Jo ho sé perquè l'home de la meua filla, l'home de la meua Anna, és vilarrealero; el amo del rajolar que hi ha allà al riu. Pues ixe venia ací a ballar. De Vila-real venia ací a ballar.

Emilia.- Claro.

Batiste.- I venien al bou. Que en Vila-real no feien bous, perquè això era de poble. I mira tu per a on.

El ball

Batiste.- Jo me'n recorde que ací en el Cicliste feien tots els dumenges per la nit feien ball, i anàvem a ballar...

Vicent.- Jo tenia un amic que tu tamé el coneixes que a ixe el vaen arrestar. Diu que ballava massa apegat [risses]. El van arrestar, sí, sí, el van arrestar no sé si pa un mes sense entrar al Casino. La Junta, com eren tots de dretes... I ell ballava... sí que és veritat que ell ballava... ballava amb la nóvia, eh? Ballava amb la nóvia, i ballava apretaet. Pues li van fer un escrit i va estar...

Batiste.- Qui era, Vicent?

Vicent.- Jo t'ho diré: Eduvigis, tu te'n recordes d'Eduvigis? Pues d'Eduvigis el home.

Batiste.- Ell era burrianero.

Vicent.- Ell de Burriana.

Batiste.- Era algo... era algo... I a mitan ball, Nardo -te'n recordes de Nardo?

Vicent.- Clar que me'n recorde, era amic meu.

Batiste.- Subhastaven un ramet...

Vicent.- Pa traure dinés.

Batiste.- Pa traure dinés, entonces jo comprava el ramet, però comprar el ramet donava el privilegi de poder ballar amb la que vullgueres. **[30 min.]** Entonces anaves amb el ramet, sacaves a aquella que tu volies ballar, la traïes a ballar i ballava amb tu amb el ramet en la mà ballant.

Vicent.- Jo n'he ballat tres o quatre de ramets, però me'ls regalaven. Poldo. Poldo, i el tio este d'ací dalt de la tenda, dos vegaes va comprar el ramet i "hi has, balla-lo tu".

Els xiquets i les maleses

Emilia.- "...clar que sí, però no feu malesa, eh? Que si no per la finestra volareu" [risses]. A quin sant, jo? Allà a l'hora o hora i mitja, tots callaets, baixen tots vestits de dona amb sabates de tacó [risses].

Batiste.- Se van disfressar.

Emilia.- S'havia comprat unes sabates però boniques. I Ramonet s'havia ficat aquelles sabates. Tu l'hauràs sentit, a Ramonet. "Ui, però xe, però que què heu fet? I pugem i estava tot regirat. M'auela se feia loca [risses]. Va ser la juerga del búrrio. A fer maleses.

Batiste.- Juàvem a fer potets. No saps lo que és fer potets?

Vicent.- A fer maleses.

Batiste.- Fer potets era: agarràvem, fèiem un clot en terra, fèiem un clot i dins del clot ficàvem aigua.

Vicent.- Amb carburo.

Batiste.- I dins de l'aigua ficàvem un tros de carburo, i tapàvem el clot amb l'aigua i el carburo amb un pot. I fugíem, tots fugíem, mos amagàem, i al rato BUUM, se veu que de la pressió del carburo el pot eixia volant...

Vicent.- Les vegaes que jo li he cremat el dinar a ma mare [risses]. Se n'anava, "ara tornaré, tin cómpter del foc que hi ha no sé quantos". Me n'anava a juar —mare!—, i quan arribava el foc... Però és que entonces mosatros guisàvem a l'aire lliure. O siga, teníem la casa i al costat de la casa teníem un pati, un solar, i allí se guisava tamé. Ja venia ma mare: "com està...? Encara no has mirat això? -Ui, no m'he enrecordat!". Hala, el perol a fer la mà! Cremat.

Batiste.- Entonces encà no vivíeu al Pany de Rússia.

Vicent.- Sí, sí. Ja era boniquet jo, ja.

Batiste.- I a on teníeu el ninyer?

Vicent.- La casa del costat el solar era de m'auelo tamé. Teníem la casa com esta i al costat per una porteta anàem al pati.

Batiste.- I allí teníeu el ninyer, el foguer...

Vicent.- Els conills... Tot. Una cisterna.

L'aigua

Batiste.- Que l'omplíeu de la sèquia.

Vicent.- Sí, entonces omplíem de la sèquia .

Batiste.- El tio Colàs feia bando i dia: "Per orde del senyor alcalde se fa saber que el dia tal a partir de les dotze de la nit no tireu res a les sèquies perquè es tenen que omplir les cisternes". I la gent a partir d'ixa hora pues omplien les cisternes. En ma casa omplíem la cisterna, que la teníem al cantó...

Vicent.- Ja sé a on la teníeu, ja. Que he begut aigua més d'una vegà, jo.

Batiste.- I mon pare tenia amanit un sac de calç. I quan estava la cisterna plena, que tallaven l'aigua, tirava el sac de calç dins. I la calç bullia...

Vicent.- Pa matar els micróbios.

Batiste.- I cremava... Sí, sí. Tiraven un sac de calç dins i a la sendemà...

Vicent.- Hi haurien vint quilos, quinze quilos per lo menos. Se tirava i allò pues bullia. I matava els micròbios, si hi havia algun micròbio en l'aigua, perquè com s'agarrava del riu. I allí beviem.

Batiste.- Ficàvem la parà davant de ca el tio *Filets*, ficàvem la parà i entrava l'aigua.

No se posava lejía? No se posava cloro?

Batiste.- No, no, no, se posava...

Vicent.- És que el cloro no s'estilava [risses].

Batiste.- Tiraven un sac de calç. I a la sendemà a beure. I beviem tot d'allí. Omplíem la botija, una botija que era d'estes de obra, de ceràmica, i feia l'aigua fresca...

Vicent.- La cisterna mosatros la teníem ahí a la cuina, **[35 min.]** a on està la nevera ahí estava la cisterna. La vaig tapar, la vam omplir de... de tot de les obres dins. Después la vam tapar, com ja n'hi havia aigua correnta vam posar depòsits amb aixeta però teníem aigua.

Batiste.- Vas tindre aigua perquè mossèn Juanito va fer la Cooperativa de Viviendes. Te'n recordes? Que antes de fer la Cooperativa de Viviendes ací no tenia aigua ningú. I la Cooperativa de Viviendes se mereixia aigua potable, i va ser quan van fer la Cooperativa [*d'Aigües Potables El Molino S.C.L.; més detalls a [Pepe Ribes, la Cooperativa d'Aigües i el Cicliste](#)*]. Que [Vicente] Pons va ser el primer president de la Cooperativa. I va donar aigua a totes les viviendes que va fer en la Cooperativa, viviendes... del 18 de juliol...

Allà al Quadró.

Batiste.- I después l'aigua se va repartir per tot lo poble. No teníem aigua, no teníem alcantarillat, no teníem res. Per això quan Vila-real mos dia: "per què voleu ser poble? -Pues perquè volem ser poble perquè...".

Vicent.- Prou va costar, que quan jo era xicotet, después de la guerra, hi havia un promotor, l'alcalde que n'hi havia, que era el *tio Espanta-lloques*. Saps qui vull dir? El tio *Quico la Barrera*, que vivia allí al costat de ta casa, de ton pare. Ixe va ser después de guerra el alcalde.

Batiste.- Van ser tres voltes, però les dos primeres com estàvem en dictadura...

Bueno, la primera va ser l'any 30 o algo aixina [[Documents sobre els Expedients de Segregació de 1930 i 1948](#)]. Però era dictadura, era Primo de Rivera...

Batiste.- Abans de la guerra.

La primera va ser l'any 30, el primer intent que va haver, de Segregació...

Vicent.- És possible.

I el segon va ser el que diu vostè, sí.

Batiste.- És que ací no teníem res. No teníem ni camins pa anar.

Vicent.- Ni faroles ni res: unes llumetes aixina i no veies ni a... no res.

Batiste.- Era un bracet amb una llumeta, un farolet. Ací llevant del Camí Artana, el Caminet de Izquierdo i el Camí Betxí ja no teníem atre camí per a on anar. Estava el Camí Betxí, el Camí Izquierdo i el Camí Artana. Lo demás tot sendes, anàvem per les sendes.

Vicent.- Per les sendes; eren tot horts.

Batiste.- Mira si teníem motius pa voler ser poble. Pues a Vila-real encà li pareixia que no, que no teníem dret.

Vicent.- Claro, menuda ganga tenien!

Clar, tot cobrar i pocs gastos.

Vicent.- Si portaven algo era lo que ells tenien que arretirar.

Batiste.- Lo que ells no volien ho duien ací. Escoles: escola no en teníem. Quan ell anava a escola, als deu anys vaig anar a escola jo. Al mateix puesto, ahí a on estan els vells. Perquè l'Escola de la Palmera se va fer en temps de la República, l'Escola de la Palmera. Però en temps de dictadura ací no n'hi havia escola.

Vicent.- No, no n'hi havia escola... Bueno, "no hi havia escola"... hi havien escoles sí, però de una casa tiraven les parets i ficaven la taula del mestre i banquillos i mira, escoles.

Batiste.- Les meues filles van anar a escola davant del xalet de Adela, que n'hi havia un almacén. Ahí n'hi havia una escola, no tenien pati pa juar; juaven al mig del carrer.

Vicent.- Izquierdo tamé va fer algo bé. Tamé era concejal d'allí, però no és igual anar a pregar-se com anar a buscar a u. No és lo mateix. I este, Izquierdo, se veu que no volia... va dir que no, i li van dir "no home no, tu has de ser...", van insistir, i entonces va dir: "vale. Jo seré, però jo tinc que fer tamé..." ...pels alquerieros. L'asfaltat este del carrer el va fer ell. Bueno, el va manar a fer ell, ho vam pagar mosatros, però se va fer.

...

Batiste.- El pou, hi ha un pou allí vora camí, un pou pa anar a beure.

Vicent.- Sí, el pou del tio *Bordet*.

Batiste.- Sí, Trinidad la *Bordeta* i el tio *Rabosa*.

Vicent.- Traïa l'aigua de baix.

Batiste.- Sí, era manantial. No era un pou que l'omplien de la sèquia, no, era manantial. Pues el pou ahí estarà, lo que passa que l'han tapat.

Vicent.- Sí, van ficar un d'açò i el van tapar. Perquè justet estava... l'acera era açò, [40 min.] i arribava el pou conforme venies eixia el pou aixina, un tros aixina, i tenies que apartar-te un poquet.

Batiste.- Estava el pou al mig l'acera.

Vicent.- El van tallar i l'han tapat tamé. I el tio Roc tamé en tenia u, a cinquanta metros ne hi havia un atre.

Batiste.- I un atre a casa Cantó.

Vicent.- I un atre allà baix al bàrrio de... a on vivia Eduvigis.

Batiste.- Ah, ahí tamé hi havia un pou? Al Pany de les Morenes.

Vicent.- Sí, allí eixia un poquet molla, l'aigua. Allí eixia un poquet... eixia de baix però eixia l'aigua molleta.

Batiste.- En ma casa anèem a vegaes a per aigua al pou de casa el tio Cantó. A la taberna, allí a la porta n'hi havia un pou.

Vicent.- Anaven molta gent allí.

Batiste.- Pous ne hi haurien pues set o huit pous.

Vicent.- Pues encà ne hi havia un atre que tu no el sabries. Ahí a ca les *Fierres*. Ahí a ca les *Fierres*...

Batiste.- Aquella que era bordaora.

Vicent.- Sí. Conforme entres a la carretereta, a la que tires a la dreta, ací. Ací n'hi havia un pou; pues no he passat vegades jo per ahí, perquè vivíem allí al mateix carrer...

Batiste.- Ahí viuen en totes les cases.

...

El Motor del Niño

Bueno, volíem preguntar-li: estos pous mosatros lo que teníem entès és que hi havien uns pous que es dien “pous de sequera”, no sé si és correcte o no, però en Vila-real els dien aixina, que eren pous un poc de reforç pa quan els atres se quedaven sense aigua, estos ajudaven.

Vicent.- Sí, estos ajudaven a l'Horta, que són de l'Horta. Este és de l'Horta. N'hi han del Secà. N'hi han quatre o cinc de l'Horta ací, i els demés estan ja al Secà.

Batistes.- Dalt de la Sèquia Roja.

Vicent.- Dalt de la Sèquia Roja, muy bien.

Batiste.- Lo que era el Secà.

Entonces quan feien falta... però tamé tenien que enviar un maquinista i un...?

Vicent.- No, entonces com se regava més, perquè se semblava, i l'aigua tamé estava molt escassa, no estava com ara tampoc. Estava un poc més... Entonces anaves al regaor i li feies: “vull dos hores de reg pa tal finca”, i ell s'ho anotava i com portava un talonari pues ho apuntava i quan te tocava la fila pues regava un hora o lo que fóra. T'ho regava. I a lo millor estava una setmana sense parar el motor. A lo millor l'atra setmana tenia quatre dies, l'atre dia tenia tres dies, l'atre tenia... Seguns. Però regava... casi totes les setmanes regava. Se semblava més, i después al sembrat hi ha que regar més apressa.

I això hasta quan va ser? Perquè en algun moment se dixà de regar pràcticament.

Sí, fes-te cómpter que del 2000 pac ací ja s'ha dixat de regar. Perquè jo crec que ho tinc per ahí apuntat tamé. Açò ho vaig agarrar jo de president no sé si era el 2002... El 2002. I el 2006 ja no regava ningú. Hi havia prou aigua del riu, i no regava ningú ja.

I dels pous d'allà del Pla Redó ací no arribava, no?

Sí, tamé se regava, tamé. Amb sequietes que feien a la vora dels camins, tiraven l'aigua a la cuneta que díem, i per la cuneta avall a la Sèquia Gran. I la Sèquia Gran agarrava la fila i regava a on fóra, perquè anava dins de la Sèquia Gran tota... Què li tocava, la primera fila? Fila, per exemple, Reverter? Pues la fila Reverter. Después què tocava, la fila Blanca? Pues la fila Blanca, i anaven aixina. Jo ho he vist, del motor del Secà tirar aigua a l'Horta.

Batiste.- Jo tamé m'arrecorde, de vore l'aigua córrer per la cuneta.

Això ho havíem sentit dir però no ho havíem comprés.

Batiste.- Jo me'n recorde vore per vora camí la cuneta me'n recorde de vore-la que hi havia molta brossa. Però l'aigua igual anava.

Vicent.- Claro, l'aigua la tombava i... Que se n'anava un poquet pel camí, pues se n'anava, però és igual. **[45 min.]**

Hem vist que la construcció del motor —en papers que hi han per ahí, en documentació— és de 1932, però es veu que en guerra van desaparèixer actes, va desaparèixer tot.

Sí, ahí es veu que ho van fer tot tabaco. I después de la guerra se va tornar a renovar, que és tot açò...

Sí, l'any 49 que mos contava vostè. Lo que mos contava tamé és que açò està abandonat, pràcticament, i les solucions no han funcionat. Mos pot contar un atra vegà les solucions quines eren? [La de la Societat de Regs de Vila-real...]

Pues mira, en un principi jo ho vaig manifestar al Sindicat de Regs. Me van dir que sí. Vaig vindre als sócios, els ho vaig comunicar, van haver sócios que no van voler. Entonces me van dir: amb u o dos sócios que hi haguen que no vullguen, que no estiguen conformes, no podem fer-ho. Els dels Sindicat me van dir. Vale. Va passar ixa d'açò i tornem a fer una reunió. Entonces van vindre ells ací. Mos vam tornar a reunir, vam fer la junta i ningú va voler tampoc. Se creïen que s'ho havien de quedar ells. I ben explicat els ho van explicar: "Quan vullgau regar mosatros venim, obrim la porta i anem i reguem: un hora, dos hores, tres hores... les que vullgau. Que heu acabat: porta tancà i mosatros mos emportem la clau, els amos som mosatros. I mosatros mos preocupem de mantindre el motor. Vosatros heu de regar i sí, quan vos toque regar, clar, si gasteu un hora... què val, cent pessetes? Heu de pagar les cent pessetes". I total, que no hem aclarit res. Se va quedar mort ja últimament que vam fer la junta amb estos del Sindicat i aixina s'ha quedat tot mort i aixina està.

I ahí hi ha motor i hi ha de tot?

Sí, anava jo, ficava el motor en marxa... Un motor de no sé quants cavalls de potència, traïa tres mil litres d'aigua. Ara a lo millor pues les bombes estaran rovellades, estarà tot fet una cataplasma.

Batiste.- Ixa és la història del perquè ixe edifici està abandonat: pues està abandonat perquè és de molta gent i al ser de molts...

Vicent.- No, lo mal és... lo pitjor que n'hi ha és, una que no hi han dinés, perquè no pots fer ni... és que no res, perquè els dinés que fiques els perds. I claro, jo vaig arribar a un extrem que tamé vaig dir... que pagava hasta la contribució del motor, jo. Sí, i al final dic: açò no, açò... que s'apanyen, no.

Batiste.- Ahí lo que hi ha que vore és a vore de quina forma ixe edifici el sócio vol que passe a ser propietat o bé de l'ajuntament o bé del Sindicat de Regs.

Vicent.- Ahí tenim el problema que vos dic jo.

Batiste.- El que diga: "no, no, jo no vull perquè això és meu", home, és teu però mira com està.

Vicent.- Però és que lo més mal no és... si fora, dius: fem junta i la majoria guanya. És que ahí no. Ahí els del Sindicat mos va dir: "amb un sócio o dos que n'hi haguen que no estiguen conformes, mosatros ja no podem fer res". Amb un sócio que hi haga que diga que no, pues ho ha cagat tot.